

“БЕКТЕМИН”

К.Карасаев атындагы БМУнун
илим жана эл аралык байланыштар
боюнча проректору,
ф.и.д., профессор Г.М.Мурзахмедова

« 17 » 13 2019-ж.

К.Карасаев атындагы БМУнун Кыргыз филологиясы факультетинин
Кыргыз адабияты кафедрасынын **2019-жылдын 15-октябрында** өткөн кафедра
чогулушунун № 6-протоколунан

КӨЧҮРМӨ

15-октябрь, 2019-жыл

Катышкандар:

Төрага – п.и.д., проф. Акматов Б.М.

Катчы – Эмилбек кызы Ч.

Катышуучулар: ф.и.д., проф. **А.И.Мусаев**, п.и.д., проф.м.а. **Б.М.Акматов**
(төрага), ф.и.д., проф. м.а. **Д.Ж.Асакеева**, ф.и.д., проф. м.а. **Б.Ж.Усмамбетов**,
п.и.к., проф. **К.Д.Кенжешев**, ф.и.к., проф.м.а. **К.Ибраимов**, ф.и.к., доц.м.а.
Т.Абдыракунов, ф.и.к., доц.м.а. **Р.М.Умарова**, ф.и.к., доц.м.а. **Б.А.Чыйбылова**,
доц.м.а. **Э.М.Кылычев**, улук окут. **Н.Жороева**, улук окут. **Г.Ж.Уркунчиева**,
улук окут. **Ж.К.Мусаева**, окут. **Э.Жумаканова**, лаб. **Ч.Эмилбек кызы** (катчы).

күн тартибинде:

Кыргыз адабияты кафедрасынын аспиранты **Мустафа Йылмаздын**
“Кыргыз жана түрк акындар чыгармачылыгындагы диний ырлардын
окшоштуктары жана айырмачылыктары” аттуу темадагы **10.01.01 - кыргыз**

адабияты адистиги боюнча филология илиминин кандидаты даражасын алуу үчүн жазылган диссертациялык ишин талкуулоо.

Угулду:

Отурумдун төрагасы, п.и.д., проф.м.а. Б.М.Акматов: Урматтуу кафедра мүчөлөрү, күн тартибиндеги маселе аспирант Мустафа Йылмаздын “**Кыргыз жана түрк акындар чыгармачылыгындагы диний ырлардын окшоштуктары жана айырмачылыктары**” аттуу темадагы кандидаттык ишин талкуулоо. Таанышып чыгууга иш таркытылып берилген, эгер каршы эмес болсоңуздар талкууну баштай берсек.

Аспирант Мустафа Йылмаз: Саламатсыздарбы, иш жөнүндө баяндама берүүгө уруксат берсеңиздер, айтып берейин (баяндама тиркелет)

Отурумдун төрагасы, п.и.д., проф.м.а. Б.М.Акматов: Эми суроого өтсөк, суроолор болсо берсеңиздер.

Ф.и.к., проф.м.а. К.Ибраимов: Буга чейин деле бул проблема кыргыз адабият таануу илиминде бир катар изилдөөлөрдө камтылган, эмне себептен алардын баары иште көрсөтүлгөн эмес?

Аспирант Мустафа Йылмаз: Өз билгендеримди айтууга аракеттендик.

Ф.и.к., доц.м.а. Т.Абдыракунов: Сиз биринчи изилдеп жаткандай жазыпсыз, кыргыз жана түрк акындарындагы жакындыктарды кантип түшүндүрөсүз?

Аспирант Мустафа Йылмаз: Ал иште көрсөтүлгөн, мен ойлорумду иште берүүгө аракеттендим.

Отурумдун төрагасы, п.и.д., проф.м.а. Б.М.Акматов: катышуучулары Эгер башка суроолор жок болсо, анда талкууга өтсөк. Сөз ф.и.к., проф.м.а. К.Ибраимовдо.

Ф.и.к., проф.м.а. К.Ибраимов: Диссертациялык иш калыптанып, такшалып калган илимий стилде жазылган. Жалпы структурасы, көлөмү, мазмуну жагынан алып караганда диссертациялык иштин талаптарына ылайык калыптанат, бирок, төмөндө айтыла турган пикирлерди эске алып, кайрадан карап чыккандан кийин ган ишти коргоого сунуштаса болот деп ойлойм.

Биринчиден, диссертациялык иштин темасы менен иштин негизги мазмуну бири-бирине шайкеш келбейт, анткени, акындар чыгармачылыгы эмес, жалаң фольклордук чыгармалар жөнүндө сөз болот. Иштин максат, милдеттерин аныктаган учурда да бир эле жерге (5-бет) “акындык өнөр” бир пункт менен

белгиленген. Менимче, иштин структурасына, ички мазмунуна караганда “фольклорду” кошуу керек болот, б. а. “Кыргыз жана түрк фольклору менен акындар чыгармачылыгындагы диний ырлардын окшоштуктары жана айырмачылыктары” деп аталса иштин мазмуна туура келмек, ошондо дурус болмок. Диссертациянын темасына 2-глава гана туура келет, тиешелүү. Тема өзгөрсө, албетте, иштин структурасы, глава, параграфтары да бир аз өзгөрмөк.

Экинчиден, орфографиялык, техникалык жактан кеткен кемчиликтерди эске албаганда да, ар кандай мүчүлүштөр көзгө урунат. Мисалы:

1) Текстке адабий талдоо жок;
2) 1.1 менен 1.2 параграфтарды орун алмаштыруу;
3) 1.3. параграфтын темага тиешеси барбы? Эгер зарыл болсо, бул параграф 2-главага тиешелүү;

4) “түрк филологиясы” деген кафедра менен бирге талкуу өткөрүлдү деп жазат. Бул эрте го... Анан да мындай кафедра азыр БМУда жок го...;

5) Диссертациянын акырындагы 8 пункттан турган корутунду дагы тереңдетип иштөөгө муктаж, маселен, түрк окумуштуулары исламга басым койсо, кыргыз адабиятында диний ишенимдерге талдоо жүргүшүлөт (1-пункт), динден мурун дин ырлары жаралат деген (2-пункт) деген ойлор бар;

6) “Замана” адабияты тырмакча менен жазылат;

7) адабияттарды берүүдө өтө көп кемчиликтер кеткен, бардыгы 137 (кырг.-84, түрк-53)

а) адабияттарга бирдей окшош сыпаттама (описание) бербейт №59, 60, ж. б.;

б) Б.Исаковдун, С.Закировдун, Ш.Үмөталиевдин эмгектери улам колдонулган сайын бир эле жаңы номер менен кайталанат (29, 47, 26, 56, 64, 80 ж.б.);

в) айрым адабияттар туура эмес жазылган (№38, 48);

г) цитата алынып, пайдаланылган негизги адабияттардын бири тизмеде жок (М.Мукасов);

д) К.Мифтаковдун 1943-жылы чыккан китеби жок (№54, 55) андай кол жазма бар.

Отурумдун төрагасы, п.и.д., проф.м.а. Б.М.Акматов: Кийинки сөз ф.и.к., доц.м.а. **Т.Абдыракуновдо:**

Ф.и.к., доц.м.а Т.Абдыракунов: Мустафа Йылмаздын диссертациялык ишинин темасы азыркы учурдагы актуалдуу маселелердин бирине арналган экен.

Анда кийинки кылымдарда өз ара байланыштары үзүлүп калган кыргыз жана түрк элдеринин руханий казнасында кандай жалпылыктар бар экенин таап чыгуу аркылуу эки элдин ортосундагы унутулган же бурмаланган этномаданият байланыштар болгонун далилдөөгө мүмкүнчүлүктөр түзүлөт. Тарыхтын тереңине канчалык үнүлүп кирген сайын, тектеш түрк тилдүү элдердин ортосундагы өзгөчөлүктөр менен айырмачылыктар алда канча азая баштайт да, окшоштуктар менен жалпылыктар көбөйө баштайт. Ал эми дини жана тили окшош кыргыз, түрк элдеринин диний ишенимдери, өзгөчө исламга чейинки жана андан кийинки мезгилдеги динге болгон мамиленин трансформацияланышы акындар поэзиясында кандайча чагылдырылганын илимий негизде чечмелеп берүү менен аталган элдерди бири-бирине жакындатып, өз ара жакшы түшүнүүгө өбөлгө берет.

Мустафа Йылмаз “кыргыз-түрк элдеринин байыркы кыргыз, огуз урууларынан тараган генетикалык жакындыгы диний ишенимдеринин бирдейлиги менен да, аныкталат” деп (7-бет), огуз тектүү Түркиялык түрктөр Орто Азияда пайда болгон “Огуз Ябгу мамлекети” деп аталган мамлекеттин ойрон болушу менен журт которуп кеткенин эске салыптыр. Үстүртөн айтылган бул мамлекет дагы тактоону жана толуктоолорду талап кылат. Тактап айтканда, “Огуз Ябгу мамлекети”, Советтик тарыхчылардын далилдөөсү боюнча, “Печенек огуз мамлекети” (Печенеги-огузск. гос-во”, IX-XI вв.) деген аталыш менен тарыхый маалыматтарда сакталып калган. Биринчиден, ага кайрылууда агаишенимди булактар менен токтолуп, анын негиздүү жагдайларын ачып көрсөтүү керек. Анан анда пайда болгон чыгармалар аркылуу мисалдар менен илимий көз карашты тактоо керек. Экинчиден, диссертациялык иште “огуз уругунан тараган түрк жана кыргыз Түрк атанын уруулары (уулдары?). Катары тарыхта белгилүү болуп, учурда өз алдынча мамлекеттер катары жашап тургандыгы белгилүү” деп (10-б) бир жаңылса, “огуз уруунан тараган кыргыз жана түрк эли” деп (11-б) экинчи ирет да ката кетирген экен. “Кыргыздар огуз уругунан тараган” деп эч бир окумуштуу айткан да, жазган да эмес. Андай болушу эч мүмкүн эмес!

Диний ырлардын окшоштугу тууралуу сөз болгондо өткөн доорлордогу элдин тарыхый-саясий, маданий байланыштары жөнүндөгү изилдөөлөрдү да эске алуу талап кылынат, б. а. “тарыхый фон” дегенди тактап алуу зарыл маселелердин бири болуп саналат. Мисалы, Орто Азиядагы Огуз мамлекетинин

ойрон болушунун бирден-бир себеби – алардын ислам динине карата болгон оң жана терс мамилелеринен келип чыккан делет. Огуз урууларынын бир бөлүгү (селжуктар) XI кылымдын ортосунда мусулман болуп алышып, мусулман эмес бөлүгүнө, болгондо да башкаруучулар чөрөсүндөгү буларга каршы согуш жарыялашыптыр. Мусулмандары жеңип чыгып, каапыр огуз урууларынын өлкөдөн кууп чыгышкан делет.

Дагы бир далил: кыргыздардын түп атасы делген Азирети Акеме (анын көрүстөнү Түркстан шаарынын түндүк тарабындагы Кара-Тоонун бир жылгасынан орун алыптыр) Хорезмдин борбору Үргөнч шаарында Улуу Селжук мамлекетин түптөгөн Мухаммад Тогрулбек жана Дауд Чагрыбек деген эки бир туугандар менен достошуп жоону (мусулман болгусу келбеген огуздардын бөлүгүн) бирге жоолашып, жеңишке бирге жетишип, ошол жерде ислам динин кабыл алып, куда-сөөк болгону тарыхта айттылган болсо, ал окуя эпостогу Манастын Үргөнчкө барып, оогандын каны Акункан менен бел куда болгон эпизоддорунда жана Семейтейдин Үргөнчкө барып Айчүрөккө үйлөнүшүндө көркөм чагылдырылган деген божомол бар экени көңүлдүн сыртында кала бериптир (керек десе карап көрсүн) Абдыракунов Турдубай, Манастын Үргөнчкө барышы жана тарых чындыгы журналда: Кыргыз руху “Манас”, “Ала-Тоо” журналынын тиркемеси. Бишкек, 1995, 148-158-беттерде. Анда “Айчүрөктүн төркүндөрү Түркиядабы?” деген бөлүмчө да бар. Кыргыз санжыраларында Семетейдин небереси Кенен баш болгон кыргыздардын бир тобу, жазгыч акын жана манасчы Тоголок Молдонун айтуусу боюнча, Ыстанбул түркүн жамынып кеткендиги, ал жерде “баатыр кыргыз” деген атак алып, алман-зекетин, Ыстанбулдун ханына берип турганы да айтылат. Кыргыз Академиясынын кол жазмалар фондусу, инв, 1015)

Албетте, кыргыз-кыпчак (половцы-саруу уруулары менен огуз-селжуктардын ортосундагы өз ара саясий, этномаданий алакаларжөнүндөгү маалыматтарды орду менен пайдалана билгенде изденүүчүнүн диссертациясы кызыктуу болуп, биир кыйла утуш алмак.

Диссертациянын биринчи бөлүмүнө берилген жыйынтыгында (корутундусунда) күлкү келерлик жаңылыштыкка жол берилиптир. Мисалы, 72-бетте: “Кыргыздарда ислам дини XIX кылымдын аягы XX кылымдын башынан тарта гана жайыла баштаган”! деп жазыптыр. Муну менен иденүүчү М.Йылмаз кыргыз эллинин тарыхын тап-такыр билбегенин көрсөтүп коюптур. XIX

кылымдын аягына чейин кыргыздар ислам динин билген эмес дегени окумуштуунун айтар сөзү эмес.

Диссертациянын дагы бир жеринде (ошол эле 72-бетте) “түрк акындык өнөрүнүн пайда болушу, жаралышы ислам дининин кириши менен байланыштуу” делет.

Акындык өнөр, өзгөчө түрк тилдүү көчмөн элдериндиги төкмөлүк өнөрү исламга чейин да, исламдинин кабыл алышып мусулман болгондон кийин да өсүп-өнүгүп келгени талаш туудурбайт. Ошондуктан “адам ыр (бешик ыры) менен төрөлүп, ыр (кошок) менен өлөт” деп бекеринен айтылбайт да.

Диссертациялык иште түрк жана кыргыз акын-ырчыларынын чыгармаларынан, бөтөнчө кыргыз төкмө жана жазгыч акындарынын динге байланыштуу ырларынан мисалдар абдан көп келтирилген, бирок алардын ортосундагы идеялык, поэтикалык, философиялык ж.б. окшоштуктар жеткиликтүү даражада өз ара салыштырылбай, чечмеленбей кала берген.

Стилдик, логикалык каталар кадам сайын кездешет, оңдолбостон компьютерден кандай чыкса, ошол бойдон көтөрүп келип, (карабастан) таратып бергени – кафедра мүчөлөрүн сыйлабаганы деп түшүнсө болот.

Кыскасы, диссертация оңдоп-түзөтүүгө илимий негизде, илимий талапка жооп бергидей жазылууга муктаж экени айдан-ачык көрүнүп турат. Салыштырмалуу иликтөөнү күчөтүш керек! Бул катачылыктар оңдолсо коргоого сунуш кылса болот.

Отурумдун төрагасы, п.и.д., проф.м.а. Б.М.Акматов: Кийинки сөз ф.и.д., проф.м.а. Д.Ж.Асакеевада:

Ф.и.д., проф.м.а. Д.Ж.Асакеева: «Кыргыз жана түрк акындар чыгармачылыгындагы диний ырлардын окшоштуктары жана айырмачылыктары» деген кандидаттык диссертациянын темасы актуалдуу. Диний ырлардын табияты, өзгөчөлүгү тууралуу илимий эмгектер анча көп эмес, айрыкча кыргыз жана түрк акындарынын дин темасына кайрылышы кандай болгондугун, айырмачылыгы менен окшоштугун ачып көрсөтүү кыргыз, түрк адабиятынын тарыхы үчүн керектүү эмгек болуп саналат. Совет доорунда диний ырларды изилдөөгө мүмкүн болгон эмес. Ал эми түрк акындарынын бул темага кайрылышы биз үчүн белгисиз болуп келген. Мына ушул себептүү аспирант Мустафа Йылмаздын тандап алган темасы керектүү, актуалдуу темалардын бири болгон. Экинчиден, динге болгон мамилеси эки

башка болгон эки элдин акындарынын чыгармаларын салыштыруу, кандай маанайда болгондугун ачып көрсөтүүгө аракеттин жасалышы колдоого татыктуу. Диссертациянын киришүүсүндө белгилеп көрсөткөндөй, окшоштугу менен менен айырмачылыгын салыштырып көрсөтүү максаты коюлгандыгынын айтылышы иш бүгүнкү күндүн талабынан дал келген ишке деген ойду жаратууда.

Бул тема чындыгында талаш-тартыштуу, эки элдин акындарынын динге болгон мамилелеринин эки жактуулугу, биринде изилдөөгө алуучу объекттин чоң болгондугу, биринде анча көп эместиги изилдөө жүргүзүүдө бир топ талаш-тартышты чакырат эмеспи. Мына ушундай теманы изилдеп, жеке көз карашын айтып, илимий позициясын көрсөткөнгө аракеттенүүнүн өзү албетте колдой турган көрүнүш. Теманы атайын изилдөөнүн объектиси кылып алуу бир чети оор, түрк акындарында диний ырлар өтө көп, кыргыз акындары да бир топ кайрылышкан, мына ушуларды иргеп, талдап, изденүүлөрүн бөлүп көрсөтүү да татаалдыкты жаратат.

Диссертацияда аспирант диний ырлардын табиятын ачып берүүгө аракеттенгени байкалып турат, бирок кыргыз жана түрк элинин диний ырларынын табияты кандай болгон, кандай маанайдагы ырлар жаралган, окшоштугу кандай, айырмачылыгы барбы деген суроолор бүдөмүк бойдон калып, диний ырлардан мисалдар алынуу менен кала берип, аларды анализдөө болгон эмес, мисалы, бир канча бетке чейин ырлардан цитаталар алынат да, аягында Б.Кебекованын китебинен кайра цитата менен жыйынтыкталат. Кебекованын айтканы диний ырларды талдоого карата айтылган эмес. Же болбосо, динден биринчи диний ырлар жаралган деген гипотезанын айтылышы эмнени түшүндүрөт? Мындай каталар диссертациядан арбын табылат, мына агайлар каталарды санап кетишти, мен дагы ошол каталарды бөлүп көрсөткөм, азыр кайра кайталап айтпай эле коеюн. Мына ушундай каталардын жыйынтыгында диссертация илимий талапка толук жооп бере албай калган. Бул ишти кайрадан карап чыгып, айтылган пикирлерди эске алып ондоп чыгууга тийиш. Аспирант Мустафа Йылмаз өзү да айтып жатат, кыргызчага котортком,

ошондо ушундай каталар кетиптир, оңдойм деп, оңдоп чыксын деп айткым келет.

Отурумдун төрагасы, п.и.д., проф.м.а. Б.М.Акматов: Кийинки сөз доц.м.а. Э.М.Кылычевде:

Доц.м.а. Э.Кылычев: Тема жакшы тандалып алынган. Актуалдуу. Планды анча-мынча өзгөртүп коюу керек. Ал жөнүндө айтышты. Кээ бир концептуалдуу маселелерди да бир ойлонуп көрүү керек. Мисалы, элдик динге болгон ишенимдерди, ал ишенимдердин келип чыгуу маселелери. Иште стилдик, грамматикалык, орфографиялык каталар өтө көп. Мен аларды белгилеп койдум. №3 папкада.

Отурумдун төрагасы, п.и.д., проф.м.а. Б.М.Акматов: Кийинки сөз ф.и.к., доц.м.а. Р.М.Умаровада:

Ф.и.к., доц.м.а. Р.М.Умарова: Изилдөөчүнүн диссертациясынын темасынын актуалдуулугунда талаш жок. Бул илимий иште кыргыз жана түрк акындар чыгармачылыгында диний ырлардын изилдениш тарыхы, изилденген эмгектердин өзгөчөлүктөрү, маани-мазмуну илимий-теориялык мазмунуна көбүрөөк басым коюлган. Диний мазмундагы ырлардын түрлөрүнө мүнөздөмө берилген.

Илимий иштин талабы боюнча кыргыз жана түрк акындарынын диний мазмундагы ырлары кеңири талдоого алынып, анан жыйынтык чыгарып, жалпылыктарын, айырмачылыктарын көрсөтсө болмок. Диссертациянын “Замана акындары жана алардын диний түшүнүктөрүндөгү жалпылыктар” аттуу параграфында кыргыз акындарына Калыгул, Молдо Кылыч, Жеңижок, Токтогул сыяктуу акындардын чыгармаларынан анча-мынча мисалдар келтирип талдоого аракеттенген. Изилдөөчүнүн ислам дининин эрежелерин, жол-жоболорун жакшы өздөштүргөндүгү байкалбайт.

Молдо Кылычтын “Акыр заман” ырын “Кол казалы”, “Зилзала” ырын кеңири талдоого алып, жашоо-турмуштун маани-маңызы, коомдогу өзгөрүүлөргө карата көз караштарын, “Зилзала” чыгармасы аркылуу табигый кырсыктын болушу тууралуу айткан ой-жорууларын чечмелеп берсе, максатка ылайыктуу болмок. Жусуп Баласагындын башталат деп, андан бир да талдоо көрүнбөйт. Молдо Нияздын “Санат дигаристында”

“Мусулман абад жок болуп

Мурунку марттар жайланды

Бутпарас кафир сак болуп
Замана чапка айланды” – деп орус колонизаторунун
жоруктары, элди бийлей башташы замандын бузулушу катары көргөн. “Санат
дигарастында”

“Урум болот аз күндө
Басмачынын боориси
Максатына жетпесин
Кыямат кайым болгуча” –

деп ислам динин бекем карманууга чакырган. 2-глава диний темадагы
ырларынын философиясын, маанисин үстүртөдөн гана чечмелейт. 79-бет
турмуштун жашап турушунун өзүнүн Алланын амири менен” экендигин гана
айтып тим болгон. Мисалы, бул саптарда асмандын жети кабаттан тургандыгы,
күндү, түндү, ааламдын жандуу-жансызы чексиз көп түрдүүлүгүн, бейиштеги
хур кыздар, бардык жандуулардын жубу менен жаралгандыгы сыяктуу дүйнө
кабылдоолору берилген. Ушундай ойлорду терең талдаса болмок. Анын
адабияты 82-87-бетте анын өкүлдөрү тууралуу маалымат берилет да, алардын
диний ырлары чечмеленип же байланышы көрсөтүлбөйт. Иш кайрадан иштеп
чыгууга муктаж.

Отурумдун төрагасы, п.и.д., проф.м.а. Б.М.Акматов.: Кийинки сөз ф.и.к.,
доцм.а. Б.А.Чыйбыловада:

Ф.и.к., доц.м.а Б.А.Чыйбылова: Мага чейин бир катар баалуу сунуштар
айтылды. Мен алардын көпчүлүгүнө кошулам. Ырас, иш аткарылып жаткандан
кийин ал өзүнө олуттуу мамилени талап кылат. Ошонтуктан, иштин көлөмүн
толтурууга кызыкпастан, илимий мазмунда жеке көз карашын чагылдырууга
басым жасаса болмок. Иштин мазмунун жакшыртуу үчүн төмөнкү жагдайларды
эсепке алуу зарыл:

- 1) Иштин илимий-теориялык деңгээли төмөн.
- 2) Эки элдин салыштыруулары терең ачылбаган.
- 3) Иште сынчыл көз караш жетишпейт.
- 4) Илимий шилтемелер так эмес.

Иштин главалары параграфтарга бөлүштүрүүсү да так конкреттүү берилген
эмес. Диссертацияда изилдөөнүн максаты, милдеттери, объектиси так
аныкталып, коргоого коюлчу жоболор туура белгиленген. Кыргыз акындар
чыгармачылыгындагы мазмунундагы, формасы салттуулуктардын сапталышы,

аткарылышы ж.б. өзгөчөлүктөрү менен түрк адабиятына окшош экендиги аныкталган. Корутунду иш ар тараптуу көз карашты жалпылаштыруу менен анализге алынып, корутундуу чыгарылган эмес, жыйынтыктап айтканда иш оңдолуп талкууга коюлуш керек.

Отурумдун төрагасы, п.и.д., проф.м.а. Б.М.Акматов: Кийинки сөз улук окутуучу Н.Э.Жороевада:

Улук окутуучу Н.Э.Жороева: Изилдөөчүнүн диссертациясынын темасы актуалдуу. Изилдөөнүн максаты жана милдеттеринде, кыргыз жана түрк элдеринин фольклорундагы диний ырлардын изилдениш тарыхын талдоо, фольклористика илиминде топтолгон илимий-теориялык эмгектерди анализге алуу деген да, 12-бетке Кыргыз Улуттук Илимдер Академиясынын кол жазмалар фондунда сакталып турган материалдардын папкалардын номерлерин атап чыгып, санап кетип, Советтик идеологиянын кедергисинин айынан каралган эмес дейт. Эгемендик жылдары Кыргызстан советтик өлкө катары каралып, динге карата мамиле өзгөрүлдү дейт.

Кыргыз элинин алгачкы диний ырлары кандай болгондугун анализдеш үчүн ушул материалдарды карап чыгышын сунуштаар элем. Бир да мисал келтирилген эмес, анализ жок. Эгемендүүлүктө кийинки жылдардагы диний ырлар бар бекен? Ошол да каралган эмес.

Стилдик, техникалык каталар көп. 89-91,97-беттерде эч кандай проблема жок. Иш такыр түшүнүксүз. Иш толуктап талкууга коюуга муктаж.

Отурумдун төрагасы, ф.и.п., проф.м.а. Б.М.Акматов: Кийинки сөз улук окутуучу Г.Ж.Уркунчиевада:

Улук окутуучу Г.Ж.Уркунчиева: Диссертациялык иштин темасы туура тандалып алынган жана актуалдуу. Негизинен иштин структурасы, көлөмү, мазмуну жагынан диссертациялык ишке коюлган талаптарга ылайык келет. Бирок иштин талабы боюнча кыргыз жана түрк акындарынын диний ырларынын окшоштуктары жана айырмачылыктары талдоого алыныш керек эле, бирок иш фольклорго басым жасаган. Кыргыз акындарынан “Замана” акындары жана алардын диний түшүнүктөрүндөгү жалпылыктар деген” параграфында гана Молдо Кылыч, Токтогул, Жеңижоктун ырларын талдоого алганга аракет кылган. Ал эми экинчи главада түрк адабиятындагы “ашык адабияты” жөнүндө, анын өкүлдөрү тууралуу маалымат берилет дагы, бирок алардын диний ырларын талдоого алган эмес. Экинчиден, техникалык, орфографиялык жактан кеткен

каталар ого эле көп. Колдонулган адабияттарды кайрадан карап чыгуусу зарыл. Жыйынтыктап айтканда, иш толуктоого муктаж.

Отурумдун төрагасы, п.и.д., проф.м.а. Б.М.Акматов: Кийинки сөз улук окутуучу Ж.К.Мусаевада:

Улук окутуучу Ж.К.Мусаева: Иштин 1-главасында тема боюнча илимий-теориялык анализ жүргүзүү максатында “Кыргыз жана түрк элдеринин диний ырлары: илимий-теориялык, методологиялык негиздер” деп аталып, бул багытта кыргыз жана түрк тилинде жүргүзүлгөн изилдөөлөргө токтолгон. Алсак, Г.Айтбаеванын “Кыргыз романдарында тилдик жана диний мотивдер” деген докторлук диссертациясы, Б.Исаковдун “Дин ырларынын көркөмдүк табияты” деген кандидаттык диссертациясы ж. б. Түрк тилинде көбүнчө Ф.Көпрүлүнүн эмгегине таянган.

2-главада теориялык анализге көбүрөөк кайрылган, иштин темасы, тактап айтканда, акындар чыгармачылыгындагы диний ырлар ачылбай калган. Мисалдар аз берилген. Кыргыз жана түрк адабиятындагы диний ырларга көбүрөөк кайрылып, аларга талдоо жүргүзүү менен салыштырып, окшоштуктарын жана айырмачылыктарын чечмелеп берсе иштин мазмуну дагы да так жана ачык берилмек деп ойлойм. Ишти бул боюнча коргоого сунуш кылууга болбойт.

Отурумдун төрагасы, п.и.д., проф.м.а. Б.М.Акматов: Башка айтыла турган пикирлер жок болсо мен да өз көз карашымды билдире кетейин. Иш бир караганда азыркы кыргыз адабият таануу салттуу болуп бара жаткан кыргыз жана түрк адабияттарын салыштырууну максат кылган. Буга чейин бул багытта бир катар иштер аткарылып калгандыктан, изденүүчү үчүн аны аткаруу бир кыйла жеңилдикти түзгөнү байкалат. Анткени изилдөө үчүн белгилүү бир шаблон түзүлүп, бул иштин мазмунун да ошол касиет толук жетектеп турат. Ал фольклордук жана акындар чыгармачылыгын аралаштырып кароого өбөлгө түзгөн. Чынында изилдөө объектиси акындар чыгармачылыгы болгондон кийин бир гана акындардын чыгармаларында орун алган диний ырлар каралыш керек болсо, изденүүчү иштин көлөмүн фольклордук чыгармаларга тиешелүү ойлор, андагы диний ырлар менен толтуруп койгон. Экинчиден, талдоого алынуучу ырлардын генологиялык табияты, акындардын чыгармачылыгында орун алышынын себептери, динге болгон симпатия менен антипатиялык көз караштардын болушу сыяктуу маселелер да илимий-теориялык баасын алган

эмес. Булар боюнча өз пикиримди изденүүчүгө билдирдим. Жыйынтыктап айтканда оңдоло турган жерлери көп. Аларды оңдосо коргоого сунуш кылса болот.

Аспирнат Мустафа Йылмаз: Айтылган пикирлердин баарын туура кабыл алам. Иштин мазмунун жакшырта турган көз караштарды айтканыңыздарга ыраазычылык билдирем. Диссертациялык иш боюнча жогорудагы айтылган сын пикирлер жана айрым сунуштарды эске алып, ишти кайра бир сыйра толук иштеп чыгууга аракеттенем. Бул кемчилдиктер кийинки талкууга чейин оңдолот деп сиздерди ишендирем. Баарыңыздарга зор ыраазычылык билдирем.

К.Карасаев атындагы Бишкек мамлекеттик университетинин Кыргыз
адабияты кафедрасынын жыйыны

ТОКТОМ КЫЛАТ:

1. Мустафа Йылмаздын диссертациялык ишке карата айтылган кемчиликтерди эске алып, оңдоп чыкканын, көрсөтүлгөн мүчүлүштүктөрдү иштен четтеткени эске алынсын.

2. Мустафа Йылмаздын “Кыргыз жана түрк акындар чыгармачылыгындагы диний ырлардын окшоштуктары жана айырмачылыктары” аттуу темадагы 10.01.01 - кыргыз адабияты адистиги боюнча филология илиминин кандидаты даражасын алуу үчүн жазылган диссертациялык иши оңдолгону жана толукталганы үчүн коргоого сунуш кылынсын.

Отурумдун төрагасы, п.и.д., проф.м.а.

Б.М.Акматов

Отурумдун катчысы:

Ч. Эмилбек кызы

КОЛУН ТАСТЫКТАЙМЫН
ПОДПИСЬ ЗАВЕРЯЮ

КАДРЛАР БӨЛҮМҮНҮН БАШЧЫСЫ
ЗАВЕДУЮЩИЙ ОТДЕЛА КАДРОВ

«17» 12 2019 ж.